

Ivančica Banković-Mandić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Koje naglaske strancima – klasične ili prihvaćene?

U stručnoj suvremenoj literaturi koja se bavi naglascima uz opise hrvatske standardne prozodije (nazivane još i klasični štokavski) nailazimo i na nazive – verificirana norma, uporabna norma, općeprihvaćeni izgovor, prihvaćeni izgovor itd. Zajedničko je svim tim nazivima da opisuju izgovor koji odstupa od nekih naglasnih pravila hrvatskog standarda, ali je taj izgovor prihvatljiv u javnom govoru i većina ga govornika ne prepoznaje kao nestandardni oblik te dio stručnjaka smatra da bi upravo takve naglaske trebalo preporučiti u nastavi hrvatskog kao stranog. Problem je što općeprihvaćeni naglasci nisu sustavno opisani i ne može ih se naći u rječnicima i priručnicima.

Autori udžbenika hrvatskog jezika za neizvorne govornike u rječnicima uglavnom ne označuju naglaske. Oni koji to ipak čine, odlučuju se za klasične naglasne oblike. Na nižim razinama učenja uglavnom se označuje samo mjesto naglasaka. Neki autori označuju duge i kratke naglaske – ne analiziraju ton (uzlazni i silazni), tj. sve kratke naglaske označuju oznakom za kratkouzlazni naglasak, a sve duge naglaske oznakom za dugouzlazni.

Većina lektora ne ispravlja studentima naglaske. Polaznici Croaticuma imaju jedan sat tjedno govorne vježbe. Na nižim stupnjevima ispravlja im se samo mjesto naglasaka. Na najvišim stupnjevima studenti uvježbavaju i vrste naglasaka. Upoznaju se i s klasičnim i s općeprihvaćenim naglascima. Prema dosadašnjim zapažanjima bliži su im općeprihvaćeni naglasci.

Ključne riječi: *naglasci, standardna prozodija, općeprihvaćeni naglasci, hrvatski kao drugi i strani*

0. Uvod

Suvremena literatura koja se bavi ortoepijom hrvatskog standarda pokušava (re-)definirati standardni naglasni sustav. Klasični štokavski ili klasični tip općeg hrvatskog jezika (Škarić 2009) opisan je u normativnim priručnicima i kodificiran. U literaturi nailazimo i na nazive – verificirana norma, uporabna norma, općeprihvaćeni izgovor, prihvaćeni izgovor itd. Tim se terminima nastoji opisati izgovor koji odstupa od nekih naglasnih pravila hrvatske standardne prozodije, ali je prihvatljiv u javnom govoru i na njega većina govornika reagira povoljno (ne prepoznaje ga kao nestandardni izgovor) te dio stručnjaka smatra da bi upravo takve naglaske trebalo preporučiti u nastavi hrvatskog kao stranog. Problem je što takvi općeprihvaćeni naglasci nisu sustavno opisani i ne može ih se naći u rječnicima i priručnicima.

Neusvojenost standardnih oblika naglasaka i ustrajnost nestandarda Mićanović (2001: 99) objašnjava sociološkim razlozima pozivajući se na razmišljanja Lippi Green koja navodi da socijalni identitet započinje zemljopisnim, spolnim i dobnim činjenicama, ali i jezikom gdje posebno mjesto pripada akcentu (prema Mićanović 2006). Otpor prema standardnim naglascima može se objasniti činjenicom da standard zapravo nije neutralan ili da je samo prividno neutralan (Škiljan 1998) pa ga dio govornika ne smatra svojim niti se može identificirati s takvim izgovorom.

Udier i Gulešić Machata (2011) postavljaju pitanje ima li smisla neizvornoga govornika poučavati višem standardnom jezičnom varijetetu s obzirom na činjenicu da ni najveći broj izvornih govornika hrvatskoga jezika njime ionako ne vlada. Klasični štokavski izgovor je u jezičnoj literaturi dio višeg jezičnog varijeteta iako i općeprihvaćeni naglasni sustav pretendira to postati (Škarić 2009). Udier i Gulešić Machata (2011) pri određivanju nižeg jezičnog varijeteta navode usvajanje mjesta naglasaka ne precizirajući kojega tipa – klasičnog štokavskog ili općeprihvaćenog.

1. Obilježja hrvatske standardne prozodije – klasičnog štokavskog tipa

Mogu li sljedeći naglasci, preuzeti iz hrvatskih rječnika i gramatika, ilustrirati suvremeni hrvatski standard: *televízija, laboràtòrij, pòslòvnica, jèlòvnik, depilàtor, domòrodac, domòroci...*? Vjerojatno ne. Pranjković (2001) navodi kako normativci inzistiraju na klasičnoj akcentuaciji koja je većini govornika hrvatskog jezika strana i uči se kao strana.

Klasični štokavski tip naglašavanja određen je četirima naglascima, zanaglasnom dužinom (koja izostaje samo u razgovornom jeziku (Barić, E. i sur. 1995: 70)) i pravilima o distribuciji naglasaka. Prema pravilima naglasci se ne mogu realizirati na posljednjem slogu, ali dopuštena su neka odstupanja od tog pravila (Barić, E. i sur. 1995: 71). I takve se riječi mogu prihvatiti kao naglasne dublete, a i običnije su nego riječi s naglasnim svojstvima koja su u skladu sa sustavnom naglasnom normom. Isti izvor navodi da se silazni naglasci u nepočetnom slogu riječi javljaju samo u nekih kategorija riječi uz naglasna svojstva prema sustavnoj naglasnoj normi koja se donose na prvome mjestu. To je, primjerice, slučaj u:

- a) složenicama: *brodòvlāsnik – brodovlāsnik*
- b) posuđenicama: *dirigent – dirigènt, telèvizija – televízija – televizija*
- c) stranim vlastitim imenima: *Vòltèr – Voltêr*
- d) G mn. riječi s nepostojanim *a* i s uzlaznim naglascima u ostalim padežima: *iskûstāvā – iskûstāvā*
- e) kraticama koje se izgovaraju nazivima početnih slova: *esàdê – esadê*

O većoj otvorenosti prema dubletama pišu i Silić i Pranjković (2005: 20) te navode da se u nekim područjima zapadnoštokavskih govora, koji su u osnovici hrvatskog standardnog jezika, pojavljuju silazni naglasci i na nepravome, pa onda i na zadnjem slogu (organizàtor, asistènt, kontinènt...). Takve naglaske hrvatski standardni jezik, posebno njegov razgovorni stil, počinje primati kao pravilne. A dužinu isti izvor

objašnjava kao činjenicu strukture hrvatskog jezika te je treba pisati svugdje gdje to gramatika nalaže, a u komunikaciji se „i izgovara i ne izgovara.“

Općenito, dublete se u literaturi dopuštaju, ali ne kodificiraju, a izgovor oblika koji su općeprihvaćeni treba unositi u rječnike i priručnike (Škarić 2003:486). Kodifikator, općenito, treba odustati od ideje da je u kodifikaciji naglasaka moguće donijeti jedno rješenje i da će ono biti prihvaćeno Mićanović (2006: 101). Standardni izgovor trebao bi biti nadregionalan, ne bi smio pružati informaciju o govornikovu podrijetlu. No ako ga čak ni tzv. modelski govornici, npr. govornici javne televizije, ne žele govoriti, onda se može reći da klasični štokavski naglasci ne uživaju prestiž, a za prihvatljivost nekog jezika važno je da se upotrebljava s prestižem. To je ključan termin za provjeru uspješnosti jezičnih mjera i postupaka (Bartsch 1987. i Haarmann 1989. i 1990. prema Mićanović 2006).

2. Obilježja općeprihvaćenog izgovora

Naziv općeprihvaćeni izgovor objašnjava Varošaneć-Škarić (2003) obrazlažući da su termini opći (*general*) i prihvaćeni (*RP – received pronunciation*) potvrđeni u brojnim rječnicima, priručnicima i znanstvenim radovima. Što je u engleskoj literaturi *received pronunciation* objašnjava Kalogjera (2003) navodeći da je to izgovor kojim se služi manjina engleskog pučanstva, tzv. viša srednja klasa i asocira na društveno uspješne govornike. Služi i kao model kojim se strance poučava engleskom. Zbog demografskih pojava u Engleskoj mnogo se visokoškoloovanih ljudi ne služi RP-em kako je on tradicionalno opisan, već mladi ljudi modificiraju svoj izgovor prema dotad neprestičnim lokalnim izgovorima. Taj je izgovor kompromis tradicionalnog RP-a i lokalnog izgovora nižih slojeva. Ako to pokušamo prenijeti u poučavanje hrvatskoga kao drugog i stranog, trebalo bi se prvo definirati koji to izgovor, koji naglasci uživaju prestiž i asociraju na društveno uspješne govornike. Kalogjera predlaže (2003: 188) da treba opisati tip izgovora i prozodiju na koju ispitanici povoljno reagiraju. Ona se tada može preporučiti u nastavi hrvatskog kao stranog, može se ocrtati u nastavi hrvatskog jezika u školi, bez zahtjeva da se potpuno svlada.

Glavne su odlike općeprihvaćenog izgovora koji izrasta iz svih hrvatskih govora (Škarić 2002: 116 i 2003): zadržavanje naglasaka strane riječi – silazni naglasak je na nepočetnom slogu (to je u nekim gramatikama hrvatskog jezika dopušteno kao dubletna naglasna inačica, u općeprihvaćenom je izgovoru to pravilo) i nikad ne metatonira; u nekim paradigmatama silazni je naglasak također dopušten na nepočetnom slogu; prelaženje naglasaka na proklitiku nije obavezno, ali je preporučljivo prelaženje na negaciju kod dvosložnog prezenta (npr. *nè volim*) i poželjno je prelaženje na prefiks unutar riječi, npr. *zàpāmtiti* (Škarić 2003); zanaglasne se dužine ne izgovaraju osim kad imaju razlikovnu ulogu i kratkouzlazni se naglasak neutralizira (dopušten je izgovor kratkosilaznog naglasaka umjesto kratkouzlaznog). U nekim kodificiranim rješenjima jedni autori imenice *i*-sklonidbe bilježe s kratkosilaznim na prvom slogu, drugi s kratkouzlaznim naglaskom (Marković 2007). Tu pojavu možemo shvatiti

kao toleranciju norme na zamjenjivanje kratkouzlaznog naglasaka kratkosilaznim jer tako različito označenih riječi ima mnogo da bi se tumačile pogreškom. U općeprihvaćenom izgovoru neprihvatljiva su hiperkorektna prelaženja uzlaznih naglasaka na prethodni slog. Te, sociofonetskim ispitivanjima uočene prozodijske osobine, široko su prihvaćene u općem hrvatskom jeziku (Škarić: 2009), tj. uključuju i štokavske i čakavske i kajkavske govore te tako oblikuju prepoznatljiv identitet hrvatskog jezika – njegovo tronarječno jedinstvo, tzv. ča-kaj-što konfiguraciju (Škarić 2009: 20). Takve naglaske neki autori (Banković-Mandić i dr. 2010) predlažu kao određenje hrvatskog izgovornog identiteta kojem bi se poučavalo neizvorne govornike.

3. Naglasci u udžbenicima hrvatskog jezika za neizvorne govornike

Autori udžbenika hrvatskog jezika za neizvorne govornike u rječnicima uglavnom ne označuju naglaske. Neki autori to ipak čine i to posebno za više i najviše razine učenja i tada se odlučuju za klasične naglasne oblike, npr. Korom (2005) u *Kroatisch für die Mittelstufe* te Vasiljeva i Pešorda (2007) u *Horvatska mova*. Na nižim razinama učenja uglavnom se označuje samo mjesto naglasaka. Neki autori (npr. Engelsfeld 2000) označuju duge i kratke naglaske – ne analiziraju ton (uzlazni i silazni). Sve kratke naglaske označuju oznakom za kratkouzlazni naglasak, a sve duge naglaske oznakom za dugouzlazni. To može dovesti do zabune na najvišim stupnjevima učenja ili u učenika koji se koriste i rječnicima s četveronaglasnim sustavom. Studenti hrvatskog kao inog jezika služe se rječnicima koji najčešće imaju označeno mjesto naglasaka točkom ispod naglašenog vokala i oznaku (crticu) zanaglasnog dugog sloga.

Kratak nasumični pregled udžbenika hrvatskog jezika za strance navodi na sljedeći zaključak: ako se autori nisu odlučili za klasične štokavske naglaske, njihovi udžbenici i zvučni napisi imaju puno pogrešnih, a ne tzv. općeprihvaćenih naglasaka. Jedni hrvatski naglasni sustav opisuju kao jednostavan, drugi kao vrlo složen.

Udžbenik Davida Norrisa *Croatian – be where you want to be with teach yourself* (2003) namijenjen je apsolutnim početnicima. U uvodu autor objašnjava da je hrvatski jezik jednostavan što se tiče izgovora i naglasaka. Navodi da naglasak može biti na svakom slogu osim na zadnjem te da rijetki govornici razlikuju sva četiri naglasaka. Naglasci u udžbeniku nisu označeni. Na cd-u su općeprihvaćeni, klasični štokavski naglasci i pogrešni: *Dobro govòrite, Hrvât, Englêz, Ènglez, I vi govòrite hrvatski, Da vas ùpoznam, makedònski, bazên, parkîra auto, hotèl, restorân, jèlovnik...*

U udžbeniku *Colloquial Croatian and Serbian – The Complete Course for Beginners* (Hawkesworth 1999) navodi se da su od svih slavenskih jezika hrvatski i srpski jezik za engleske govornike najlakši. Ne navode se pravila o mjestu naglasaka, navodi se da tradicionalna literatura donosi četiri naglasaka, a naglasak ne može biti na kraju. Naglašeni je slog podcrtan u dijalozima. Dvosložne i jednosložne riječi nemaju oznaku naglasaka uz objašnjenje da naglasak ne može biti na kraju. Naglasci su klasični štokavski (*atèlje*), općeprihvaćeni, zagrebački (*Mogao bih vas ja otpràtiti, odgovàra Maja, ostajati, Dođite da Vam pokažemo stan, Lako ćemo to izvaditi, pokažemo, predlažem,*

razmisliti) i pogrešni – neovjereni (*upoznati se, umivaonik, frižider, zaustavna traka*). Katkad je podcrtan suglasnik: kod *Slavka* ili riječ ima dva označena naglasaka: *obitelj*.

Mladen Engelsfeld (2000) u svojem udžbeniku *Croatian through conversation* smatra da hrvatski naglasni sustav nije jednostavan, u ruralnim krajevima je posebno kompliciran za početnike. Naglasak može biti, dodaje, na bilo kojem slogu, najčešće je na početku, a vrlo rijetko na posljednjem slogu. U rječniku je zabilježeno i nekoliko pogrešnih naglasaka: *doněsti, kazàlište* itd.

Rječnik u udžbeniku *Dobro došli 2* (2007) Jasne Barešić akcentuiran je klasično štokavski: *Àustràlija, bicìkel, bràzgotina, Finkinja, higijènski, kesten-pirè, radijātor*. Ima i nekoliko pogrešnih naglasaka: *neprístōjan, pròfesorica*.

Zvučni zapisi cd-a *Učimo hrvatski 3* (2002) i *Učimo hrvatski 4* (2002) Centra za strane jezike Vodnikova imaju klasični štokavski izgovor, kao i rječnici uz udžbenik (tu ima i neobičnih naglasnih rješenja kojima se poštuje pravilo o naglašavanju diftonga iz latinskog jezika, ali ti oblici nisu zaživjeli u hrvatskom jeziku: *àerodrom*). Ista je riječ u jednom drugom udžbeniku (Vasiljeva i Pešorda 2007) zabilježena kao *aeròdrom*. Zvučni zapisi Centra za strane jezike Vodnikova bilježe i prebacivanje naglasaka na proklitiku: *Najljepši pogled na grād*. Ima i nekoliko odstupanja od klasičnoga štokavskog naglašavanja: *Bojím se da su premāle*.

Udžbenici *Hrvatski za početnike 1: udžbenik hrvatskog kao drugog i stranog jezika* (2006), *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskog jezika za više početnike* (2008), *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskog jezika za niži srednji stupanj* (2011) u rječnicima imaju zabilježene klasične štokavske naglaske – podcrtan je naglašeni samoglasnik. U njihovim fonetskim dodacima uvježbavaju se naglasni obrasci riječi iz lekcija. Na zvučnim zapisima izgovoreni su klasični i općeprihvaćeni naglasci (uglavnom nema prelaženja naglasaka na proklitiku, kratkouzlazni je naglasak zamijenjen kratkosilaznim, nema zanaglasnih dužina).

4. Naglasci na govornim vježbama *Croaticum* – Centra za hrvatski kao drugi i strani jezik

Budući da je nastavnik najvažniji izvor znanja koje učenici u razrednoj situaciji trebaju usvojiti (Čurković-Kalebić 2003), on je i modelski govornik u području ortoepije. To implicira da će studenti lektora koji govori klasičnim štokavskim imati naglasni sustav bliži klasičnom štokavskom, a studenti lektora koji govori općeprihvaćenim hrvatskim govorit će tim naglascima. Kada na *Croaticum* dolaze studenti s lektorata hrvatskog jezika, oni su slika svojeg modelskog govornika – lektora. Tako, primjerice, ako lektor govori nekim lokalnim naglasnim sustavom (npr. zagrebačkim: *popravljam, zaboravljam* i sl.), i studenti će se koristiti istim naglasnim obrascem. Prema dosadašnjim saznanjima lektori na jezičnim vježbama hrvatskog kao inog ne ispravljaju studentima naglaske. Propuštanje ispravljanja naglasaka na jezičnim vježbama može se smatrati opravdanim jer s komunikacijskog stajališta na nastavi jezičnih vježbi i nije prikladno. U literaturi (Bošnjak, Filipović 2009) problemu isprav-

ljanja pristupa se s dva stajališta – komunikacijskog i pedagoškog. Ako bi zbog nerazumijevanja izrečenog došlo do prekida komunikacije i ako su se određene strukture dovoljno poučavale, a istovremeno su primjerene učenikovu jezičnom razvoju, učitelj može ispraviti pogrešku na najprikladniji način. Što se naglasaka tiče, mogla bi se preporučiti intervencija ako učenik uporno govori pogrešno mjesto naglasaka (neovjereno) na strukturama koje su već usvojene i dugo se na njima radilo. Česte hiperkorekcije u izgovoru izvornih govornika hrvatskog jezika (*izdržati, četvrtak* i sl.) možemo nazvati izvornim odstupanjima jer se izvornim odstupanjima nazivaju odstupanja od hrvatskog standarda koja se mogu čuti u govoru izvornih govornika hrvatskog jezika (Gulešić-Machata i Udier 2008).

Polaznici *Croatiuma* imaju jedan sat tjedno govorne vježbe koje izvode fonetičari. Za sada, ukupno oko 15 sati po semestru. Uz korekciju izgovora pojedinih glasova na nižim stupnjevima usvajaju i mjesto naglasaka. Česte su pogrešne realizacije naglasaka na prvom slogu – primjerice studenti često govore **obitelj**, **pročitati** i sl. Uvježbavanje mjesta naglasaka izvodi se tako da studenti slušaju tekst i potom trebaju označiti naglašene vokale. Nakon ponovljenih slušanja i fonetičarevih korekcija, trebaju na isti način pročitati tekst. To se čini jednostavno, ali velik dio učenika vrlo teško može prepoznati koji je vokal naglašen i potom izgovoriti riječ s pravilnim mjestom naglasaka. Studenti uvježbavaju i česte naglasne obrasce u kojima naglasak u padežima i glagolskim oblicima mijenja mjesto (npr. **šešir** – **šešira**, **zaštititi** – **zaštićen**). Ovdje su česte pogreške zadržavanja mjesta naglasaka ishodišne riječi – npr. i u genitivu studenti zadržavaju naglasak nominativa: **šešira** ili u izgovoru pasivnog pridjeva naglasak infinitiva: **zaštićen**. Na srednjim razinama učenja usvajaju duge i kratke slogove (npr. On **mōra** učiti. /To je njegova noćna **mōra**. Njezina je **kōsa** duga. /To je **kōsa** crta. **Tēk** danas bolesnik ima dobar **tēk**.). Također, usvajaju i prelaženje naglasaka na proklitiku u jednostavnijim situacijama: (ne)prelaženje naglasaka na negaciju: **ne** može, **ne** voli, **ne** želi. Na najvišim stupnjevima studenti uvježbavaju i vrste naglasaka. Upoznaju se i s klasičnim i s općeprihvaćenim naglascima te informiraju o lokalnim naglascima. Prema dosadašnjim zapažanjima lakše ostvaruju općeprihvaćene naglaske – govore strane riječi s naglaskom na posljednjem slogu; kratkouzlazni naglasak, kao i većina izvornih govornika, uglavnom ne čuju i ne mogu ga realizirati te se na njemu ni ne inzistira. Zanaglasnu dužinu uopće ne govore.

5. Zaključne napomene

S obzirom na različit pristup poučavanja hrvatskog kao inog jezika u višem i nižem jezičnom varijetetu može se preporučiti da se samo za najvišu razinu poučavanja (i to samo jezičnih stručnjaka) visokog jezičnog varijeteta primjenjuje klasični model – sva četiri naglasaka, zanaglasne dužine, pravila o distribuciji. Kao što to navode Udier i Gulešić-Machata (Udier i Gulešić-Machata 2011), u poučavanju učenika nižem varijetetu dovoljno je inzistirati na mjestu naglasaka. Tonske kvali-

tete naglasaka, ali samo dugih (dugouzlazni i dugosilazni naglasak), treba ostaviti za visoke razine učenja visokog jezičnog varijeteta. Neinzistiranjem na klasičnim štokavskim naglascima izbjeći će se u učenju hrvatskog kao inog jezika čest tzv. hiperkorektan izgovor. Naime, učenici često počinju primjenjivati analogiju prebacivanja naglasaka i u riječima gdje je ishodišni naglasak bio uzlazni i govore: zăblistati, ĭstaknuti i sl. Za višu i nižu razinu učenja obaju varijeteta treba primijeniti općeprihvaćeni model bez straha da će se pri tom izgubiti štokavska osnovica standardnog jezika. Naglasci poput radijator i dokument dovoljno su štokavski i dovoljno visoki varijetet da bi ih i neizvorni govornici hrvatskog jezika govorili. Kada izvorni govornik govori općeprihvaćenim naglascima (zadržava naglasak strane riječi – silazni naglasak na nepočetnom slogu, neobavezno prenosi naglasak na proklitiku, ali uglavnom prenosi na negaciju kod dvosložnog prezenta (npr. nē volim) i poželjno na prefiks unutar riječi, ne izgovara zanaglasne dužine osim kad imaju razlikovnu ulogu i izgovara kratkosilazni naglasak umjesto kratkouzlaznog), njegov lokalni idiom nije prepoznat, tj. možemo reći da mu je izgovor standardan. Većina izvornih govornika govori o općeprihvaćenim naglascima kao o jednostavnijima za usvajanje u odnosu na klasične štokavske naglaske. Zašto se onda u poučavanju neizvornih govornika koristiti i izvornim govornicima nenaučljivim i stranim naglasnim obrascima?

Literatura

- Banković-Mandić, I., Carović, I., Grgić, A., Sokolić, N. (2010) *Hrvatski izgovorni identitet. III znanstveni skup Hrvatski kao drugi i strani jezik*, Zagreb (poster).
- Barešić, J. (2007) *Dobro došli 2 – Udžbenik i rječnik za učenje hrvatskog jezika za strance*, Zagreb: Školska knjiga.
- Barić, E. i sur. (1995) *Hrvatska gramatika*, Zagreb: Školska knjiga.
- Kostrenčić, V., Kovačiček, M., Lukić, V. (2002) *Cd Učimo hrvatski 3*, Zagreb: Centar za strane jezike Vodnikova.
- Kostrenčić, V., Kovačiček, M., Lukić, V. (2002) *Cd Učimo hrvatski 4*, Zagreb: Centar za strane jezike Vodnikova.
- Bošnjak, M. Filipović, D. (2009) Međudjelovanje učitelja i učenika hrvatskog kao stranog jezika u nastavi, *Lahor* 8: 195-218.
- Čilaš Mikulić, M., Gulešić Machata, M., Udier, S.L. (2008) *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskog jezika za više početnike*, Zagreb: FF press.
- Čilaš Mikulić, M., Gulešić Machata, M., Udier, S.L. (2011) *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskog jezika za niži srednji stupanj*, Zagreb: FF press.
- Čilaš Mikulić, M., Gulešić Machata, M., Udier, S.L. (2008) *Cd Razgovarajte s nama 1*, Zagreb: FF press.
- Čilaš Mikulić, M., Gulešić Machata, M., Udier, S.L. (2011) *Cd Razgovarajte s nama 2*, Zagreb: FF press.

- Čilaš Mikulić, M., Gulešić Machata, M., Pasini, D. i Udier, S. L. (2006) *Hrvatski za početnike 1: udžbenik hrvatskog kao drugog i stranog jezika*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Čilaš Mikulić, M., Gulešić Machata, M., Pasini, D. i Udier, S. L. (2006), *Cd Hrvatski za početnike*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Čurković–Kalebić, S. (2003) *Jezik i društvena situacija - istraživanja govora u nastavi stranog jezika*, Zagreb: Školska knjiga.
- Engelsfeld, M. (2000) *Croatian through conversation*, Zagreb: Mozaik knjiga.
- Hawkesworth, C. (1999) *Colloquial Croatian and Serbian, The Complete Course for Beginners*, London and New York: Routledge.
- Gulešić Machata, M., Udier, S. L. (2008) Izvorna odstupanja u hrvatskom kao inojezičnome, *Lahor* 5: 19-34.
- Kalogjera, D. (2003) Prihvaćeni izgovor vs. Received Pronunciation, *Govor XX*, 1-2, 277-288.
- Korom, M. (2005) *Kroatisch für die Mittelstufe*, Muenchen: Verlag Otto Sagner.
- Mićanović, K. (2006) *Hrvatski s naglaskom – standard i jezični varijeteti*, Zagreb: Disput.
- Norris, D. (2003) *Croatian – be where you want to be with teach yourself*, London: Hodder Education.
- Pranjeković, I. (2001) Za demokratizaciju hrvatske ortoepske norme, u S. Monnesland (ur.) *Jezik i demokratizacija (zbornik radova) Language and democratization (proceedings)*. Sarajevo: Institut za jezik (Posebna izdanja, knj.12) 299-306.
- Silić, J., Pranjeković, I (2005) *Gramatika hrvatskog jezika za gimnazije i visoka učilišta*, Zagreb: Školska knjiga.
- Škarić, I. (2002) Naglasci iz suprotstavljenih pravila, *Govor XIX*, 2, 115-135.
- Škarić, I. (2009) *Hrvatski izgovor*, Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Škiljan, D. (1998) *Javni jezik. Pristup lingvistici javne komunikacije*, Zemun, Beograd: Čigoja štampa.
- Udier, S. L. i Gulešić Machata, M. (2011) Kakvom jeziku poučavati neizvorne govornike? Viši i niži varijetet u poučavanju hrvatskoga kao inog jezika, *Nova Croatica: časopis za hrvatsku književnost i kulturu*, 5/5, 329–349.
- Varošaneć-Škarić, G. (2003) Prenosjenje silaznih naglasaka na proklitiku u općem prihvaćenom hrvatskom izgovoru, *Govor XX* 1-2, 469-489.
- Vasiljeva, L., Pešorda, D. (2007) *Horvatska mova*, Lavov: Lavovski univerzitet.

What kind of pronunciation we should teach foreigners?

In Croatian contemporary orthoepic literature there are a few similar terms which describe Croatian standard pronunciation (classical stoacavian speech) such as verified standard, used standard, generally received pronunciation, received pronunciation. That different names should describe acceptable pronunciation in public speech which is not completely the same with classical stoacavian speech but it is desirable and acceptable for the most of speakers of Croatian. Some linguists consider that this type of accents (generally received pronunciation) could be applied in teaching Croatian as foreign or second language. But, in Croatian linguistics handbooks and dictionaries we couldn't find them and they are not systematically described.

Authors of handbooks for Croatian as a foreign language in dictionary very seldom sign accents. If they do it, they are using Croatian classical stoacavian model. In books for beginners we can find just sign for a place of accent. Some authors are using symbol ` for short accents and symbol ´ for long accents, they ignore tone.

The most of lecturers of Croatian doesn't correct accents to students. Students on *Croaticum* have one class period of phonetics per week. Beginners learn just place of accent. On higher level students learn also a type of accents. They learn Croatian classical stoacavian pronunciation and generally received pronunciation which are closer (easier) to them.

Key words: *accent, standard prosody, received pronunciation, Croatian as foreign and second language*